

CİLT 14, SAYI: 9, EYLÜL 1986

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

görüŒ

GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) EYLÜL 1986

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

Sahibi ve Sorumlu Neşriyat Müdürü:
Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı *Sakıp Sabancı*

Yazı İşleri Müdürü:
Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Genel Sekreteri *Ertuğrul İhsan Özol*

Adres:
Cumhuriyet Cad. Ferah Apt. No. 233/9
Harbiye - İST. Telefon: 146 24 12

Görüşteki yazılar, kaynak olarak TÜSİAD
GÖRÜŞ'ün belirtilmesi koşuluyla izinsiz kul-
lanılabilir.

Basıldığı Yer:
Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.
Telefon: 143 15 75 / 5 Hat

Bu Sayıda,

Daha Başarılı Bir Ekonomik Yönetim İçin Öneriler	4
Ülkemizde Yeni Bir Yatırım Ortaklığı Türü : Özel Finans Kurumları	9
Petrolde Durum.	14
Avrupa Topluluğu'nda Gerilemeler	19
Ekonomik Yavaşlamada Devrelerinde Dahi Çok Uluslu Şirketler Neden Başarılı Olmaktadır ?	25
Devlerin Savaşı : ABD – Japonya	31

Daha Başarılı Bir Ekonomik Yönetim için Öneriler...

1980 yılından bu yana ülkemizde piyasa ekonomisini yerleştirme ve ekonomiyi dışa açma konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Halen kontrol edilemeyen yüksek enflasyon getirdiği çeşitli sorunlar ile ekonominin gündeminde bulunmaktadır. Gerçekten, devralınan kapalı ekonomiyi libere etmekte gösterilen başarı ekonomik ve mali istikrarı sağlamaya yönelik uygulamalarda aynı ölçüde gösterilememiş ve bu durum kaydedilen gelişmeyi de gölgelemeye başlamıştır. Ekonominin daha etkin yönetimi için üzerinde durulması gereken ana konular şu şekilde özetlenebilir:

Özellikle enflasyonu kontrol edebilmek için bütçe disiplini ve açıkların önlenmesi şarttır. Bu yaklaşım ile, rezerv para, banknot emisyonu ve nihayet para arzındaki artış hızı yavaşlayacaktır.

Hükümet, yüzde 25 enflasyon oranını tutturmak istiyorsa, kamu kesimi açıklarının yüzde 33'den fazla genişlemesine

ve banknot emisyonunun yüzde 24'den daha hızlı artmasına izin vermemelidir. Mevcut esneklik veri alındığında rezerv para artışı yüzde 27'yi aşmamalıdır.

Türk Lirasının istikrarı, Türk ekonomisinin düzenli bir şekilde gelişmesi için birinci derecede önemlidir. Bu amaçla Merkez Bankasını emisyona zorlayan bütçe açıklarının süratle kapatılması ve bankanın bütçe otoriteleri karşısında kesin bağımsızlığa kavuşturulması gereklidir.

KİT'lerin gereksiz fiyat zamlarından kaçınmaları, bunun yerine maliyet düşürücü, verimliliği artırıcı uygulamalara gitmeleri teşvik edilmelidir. Özellikle elektrik, petrol gibi ana fiyatların uluslararası fiyatların üstüne çıkarılmaması ve gizli bir vergi niteliği kazanan fon ve zamlardan kesinlikle kaçınılması lazımdır. KİT'lerin belli bir takvim içinde daha fazla beklenmeden özelleştirilmesi piyasa ekonomisine önemli bir katkı yapacaktır.

Banka kredi faizlerinin düşürülmesi için kredi faizlerini yukarı doğru zorlayan bütün ek fon ve uygulamalardan kaçınılması şarttır. Bankalarda verimliliği artırıcı, şube ve personel sayısını azaltıcı uygulamalar teşvik edilmelidir.

Ülkemiz aşırı ithal takyitleri dolayısıyla bugüne kadar bir anti-damping yasasının yokluğunu hissetmemişti. Ancak 1980 yılından bu yana yapılan ithalat uygulamaları yerli üreticilerin zaman zaman dampinge maruz kaldıkları yolundaki şikayetleri arttırdığından, konuya önemle eğilme zamanı gelmiştir. İlgili bakanlıkta, kamu ve özel sektör uzmanlarından oluşacak karma bir anti-damping komisyonu kurulması, sanayicilerin damping ihbarlarını delilleri ile birlikte bu komisyona yapmaları, komisyonun belli sürede karar vermesi, şikayet yerinde ise hükümetin dampingi telafi edecek vergileri otomatikman koyması zorunluluğunun getirilmesi daha fazla geciktirilmemelidir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu çalışma metodları itibariyle iş piyasasında nazım bir rol oynamadığından, kuruma vaki müracaatların toplam iç talebi ve işsizlik durumunu aksettirdiğini söylemek güçtür. Milli işgücü arz ve talebinin serbestçe karşılaşacağı piyasalara ihtiyaç vardır. Bu amaçla, özel sektöre iş bulma büroları kurma ve işsizlere iş bulma serbestisinin sağlanması lazımdır. Bilgisayar yardımı ile iller itibariyle özel sektörün iş bulma büroların-

dan sağlanacak rakamlar toplanarak ÷lke-mizde gerçek işsizliğin seyri konusunda daha g÷venilir istatistikler sağlamak m÷m-k÷nd÷r.

Öte yandan nüfus kontroluna gereken önemin verilmemesi neticesinde hızlı nü-fus artışı sosyal kamu giderlerini ve işsiz-liği arttırma, buna karşılık toplam tasar-rufu azaltma etkileri nedeni ile kalkınma hızının düşmesine ve enflasyonun hızlan-masına neden olmaktadır. Gelişmiş bir sanayi toplumu olma hedefine daha kolay ulaşmamız ancak nüfus artış hızının geli-şmiş ÷lkelerdeki oranlara acele düşür÷lmesi ile mümkün olabilir. Bu konuda başarılı ÷lkeler örnek alınarak daha hızlı bir eylem programı yür÷rlüğe konmalıdır.

Uzun yıllardır birikmiş yapısal işsizlikle mücadele etmek üzere dış kaynaklı yatırımların çağdaş koşullarda süratle yönlendirilmesi şarttır.

Teşvik sisteminin tek merkezden yönetilmesi, gereksiz zaman ve emek israfına neden olmaktadır. Sistemin çağdaş hale getirilmesi ve desantralize edilmesi lazımdır.

İhracat sigortasının ÷lkemizde uygulaması daha fazla geciktirilmemelidir.

Sermaye piyasası faaliyetlerinin AET standartlarına biran evvel ulaştırılarak sanayi mülkiyetinin süratle tabana yayılması lazımdır.

Büyük tasarrufların sermaye piyasasına gitmesini teminen mevduat faizleri sermaye piyasası getiri oranları ve enflasyondaki müstakbel düşmeler nazara alınarak devamlı olarak aşağı çekilmelidir.

Daha isabetli kararlar alabilmek için temel konularda özel sektörün temsil edildiği komitelerde sorunlar görüşülmeden kamu yetkililerince sürpriz kararlar alınmamalıdır.

Birçok AET ülkesinde olduğu gibi ekonomik konularda özel sektörden hiç bir istatistik gizlenmemeli ve açıklamaların da herkese aynı anda verilmesine özel itina gösterilmelidir.

Sonuç olarak çağdaş ekonomi bilimi ilkelerine göre yönetilecek Türkiye'nin kısa zamanda AET gelişmişlik düzeyine ulaşacağı kesindir. AET'ye tam katılma talebinin en kısa zamanda yapılması dış yatırımcıların tereddütlerini önlemek bakımından ayrı bir önemi vardır.

Ülkemizde Yeni Bir Yatırım Ortaklığı Türü: Özel Finans Kurumları...

Sermaye piyasaları fon talepleri ile fon arzlarının karşılaştığı piyasalardır. Tasarruf fazlası olan birimlerin piyasaya fon arzı münferiden olabildiği gibi kolektif yollardan da gerçekleşebilir. Kolektif yollardan fon sunumunun muhtelif sebepleri vardır. Tasarruf fazlası olan bireyler genellikle bu tasarruflarını sermaye piyasasındaki finansal araçlara yatırma hususunda yeterli piyasa bilgisi ve tecrübesine sahip olmayabilir. Buna ek olarak, tasarruflarının hacmi, ortalama yatırım riskini azaltma gayesiyle çeşitlendirilmiş bir portföy oluşturmaya yetecek büyüklüğe ulaşmamış olabilir. Bu sebeplerle, bireysel olarak sermaye piyasasına fon arz etme yerine, kolektif bir fon arzı oluşturma, bireye tasarruflarını rasyonel biçimde değerlendirme ve yatırım çeşitlendirmesi yolu ile riski azaltma imkanları sağlayabilir.

Bu tür bir ihtiyaç yatırım ortaklıkları ve yatırım fonları olarak adlandırdığımız kollektif yatırım kurumlarının oluşmasına yol açmıştır.

Kollektif yatırım kurumlarının doğuşu 19. yüzyıla uzanmaktadır; nitekim ilk yatırım fonu 1822'de Belçika'da kurulmuş, onu 1860 yılında İskoçya'da kurulan fon izlemiştir. Bu kurumların A.B.D.'de gelişmesi ise 1920 lerden sonra olmuştur. Bugün çeşitli Batı ülkelerinde çeşitli adlarla kurulmuş çok sayıda kollektif yatırım kurumu faaliyet göstermektedir. Tasarrufların "yatırım ortaklıkları" yolu ile piyasaya girmeleri, özellikle ABD'de, son yıllarda son derece yaygınlık kazanan bir gelişme olarak göze çarpmaktadır.

Ülkemizde ise; sermaye piyasasının yeterince gelişmemesine paralel olarak, kollektif yatırım kurumlarının gelişmesi gecikme göstermiş olup, "yatırım ortaklığı" ünvanı ile kurulmuş 1 - 2 anonim ortaklığın gerçek anlamda kollektif bir yatırım kurumu olduklarını söylemek oldukça güçtür.

Ancak son bir kaç yılda gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ülkemizde de Batı

benzeri yeni bazı yatırım ortaklarının kurulup faaliyet göstermesine imkan tanımıştır. Bunlar Özel Finans Kurumları (ÖFK) adı ile bilinen ve faizsiz esasa dayalı yatırım ortaklıklarıdır.

Ülkemizde ÖFK'lerin kuruluş ve çalışma esaslarını belirleyen halihazırda 3 yasal düzenleme bulunmaktadır. Bu kurumlar en az 100 ortaklı, anonim şirket tarzında ve asgari 5 milyar TL. sermaye ile kurulabilirler. Sermayenin tamamı yabancı olabileceği gibi, bir kısmı da yabancı ortaklarca karşılanabilir. (Ülkemizde bu güne kadar faaliyete geçen iki ÖFK, yabancı sermaye ağırlıklıdır.)

ÖFK'ler yasal düzenleme gereği Bankalar Kanunu'na bağlı kılınmamış olup, kendilerine özgü bir statüye sahiptirler. ÖFK verdikleri hizmetler açısından; çek hizmetleri, çek ve senet tahsili, kambiyo işlemleri, spot döviz alım satımı vb. gibi konularda mevcut bankacılık faaliyetlerine paralellik arz etmekle birlikte, fon toplama ve fon kullanım alanlarında önemli farklılıklar göstermektedirler.

a) Fon Toplama

ÖFK'ler Özel Cari Hesaplar ve Kar Zarara Katılım Hesapları yoluyla fon oluşturmak-

tadırlar. Özel Cari Hesaplar, TL. ve döviz cinsinden açılabilen vadesiz bir hesap türü olup, karşılığında hesap sahibine faiz, kâr veya her ne nam altında olursa olsun bir bedel ödenmemekte, sadece çek hizmetleri sunulmaktadır.

Kar Zarara Katılma Hesapları, "Kar ve Zarara Katılma Akdi" ile açtırılan 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplardır. Hesap sahibine faiz veya sabit bir gelir değil, Kurum'un fonları işletmesinden doğan kar (ya da zarar) dan - vade ve yatırılan miktar nisbetinde - bir pay ödenmektedir. Kurum çok sayıda tasarrufçunun katılımı ile oluşan fon havuzunu faizsiz esasa dayalı olarak işletmekte, doğan kardan en fazla % 20 oranında bir payı Kurum kârı olarak alıkoyduktan sonra kalan % 80'i hesap sahiblerine dağıtmaktadır. Zarar durumunda ise her hesap sahibi havuzdaki hissesi nisbetinde zararı üstlenmektedir. Bu hesaplara tahakkuk eden kâr payları da menkul gelirlere uygulanan tüm vergilere tabi bulunmaktadır.

Kâr hesaplaması, Merkez Bankası'nın belirlediği esaslar dahilinde günlük ya da haftalık yapılabilmektedir.

b) Fon Kullandırma

ÖFK, oluşturduğu fonları faizsiz esasa dayalı olarak işletmektedir. Fonlar işletilirken firma ve sektör düzeyinde portföy çeşitlendirilmesine gidilmekte, portföyün ortalama riskini asgariye indirici, kârını da azamileştirici yatırım tercihleri yapılmaya çalışılmaktadır. Fon kullanımını belli başlı şu finansman metodlarıyla olmaktadır ;

– müteşebbislerce işletmeleri için gerekli hammadde, yarı mamul, makina ve teçhizat vb. ihtiyaçların üçüncü şahıslardan Kurumca peşin alınıp, uygun bir ödeme planı çerçevesinde müteşebbislere vadeli satılması tarzında bir kısa - vade finansman desteği.

– Belirli bir projenin gerçekleşmesi, bir malın üretimi veya yurt içinde ve yurt dışında pazarlanması için müteşebbislerle proje bazında kar - zarar ortaklığı,

– mal ve hizmet üretiminde kullanılacak teçhizatın mülkiyeti muhafaza kaydı ile sözleşme serbestisi dahilinde işletmelere kiralanması (finansal kiralama).

Petrolde Durum...

Bugünkü petrol piyasasının durumunu daha iyi anlayabilmek için geçmiş uzunca bir devreyi izlemekte ve konuyu 3 başlık altında incelemekte fayda vardır.

1. Petrol piyasasında ve fiyatlarında gelişmeler.

1963-1973 arasında OPEC üyesi devletlerin petrol üretimi hızla artarak 12 milyon varilden, 31 milyon varile çıkmıştır. Bunun başlıca nedeni petrole olan dünya talebindeki artış idi. Dünya ekonomisinin süratli bir kalkınma içinde olduğu bu dönemde petrole olan talep de fazla olduğundan 1973-74 döneminde fiyatlar dört misli arttırılarak varili 10 dolara kadar yükseltilmiştir. Petrol fiyatlarındaki bu artış sonucunda gerek OPEC içinde gerekse

OPEC dışında petrol üretimini arttırma çabaları başlamıştır.

Ancak, artan fiyatlar hem sanayileşmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde büyüme hızını yavaşlatmış ve böylece dünya petrol tüketimi 1980'li yılların ortasında düşmüştür. Öte yandan, OPEC dışı petrol üretimi artmış, OPEC'in üretimi 1979'da günde 31.5 milyon varilden 1985'de 17 milyon varile düşmüştür. 1981-1985 döneminde ise fiyatlar yıllık ortalama yüzde 21 civarında azalmıştır.

1983 OPEC Anlaşmasını takiben, ham petrol fiyatları spot piyasada kuvvetlenmiş, ancak daha sonraki iki yıl zarfında aşağı doğru dalgalanma göstermiştir.

Halen uluslararası petrol piyasasının gelecekteki gelişmesini kestirmek güç olmakla birlikte, petrol fiyatlarının petrol üreticilerinin alabileceği kararlara bağlı olacağı şüphesizdir.

2. Ham petrol tüketiminde, üretiminde ve ticaretinde meydana gelen yeni gelişmeler.

1980'li yılların ilk yarısında özellikle sanayileşmiş ülkelerde enerji tüketiminde

önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Kalkınmakta olan ülkelerde ise en önemli değişiklik arz yönünde olmuştur.

Sanayileşmiş ülkelerde 1979-1985 arasında üretimde enerji tüketimi yüzde 15, ünite başına üretimde petrol tüketimi ise yüzde 30 düşüş kaydederken, petrol dışı enerji tüketimi 1984 ve 1985'de oldukça artmıştır. Sanayileşmiş ülkelerin aksine, gelişmekte olan ülkelerde ise tüm petrol tüketiminde 1973-1979 arasında görülen yüzde 7 oranındaki artış 1985 yılına kadar devam etmiştir. Son yıllarda kalkınma halindeki net petrol ithalatçısı ülkelerdeki petrol tüketimindeki istikrar ülkeler ve bölgeler bakımından farklılıklar göstermektedir. Örneğin, batı yarım küresinde, Brezilya'da petrol tüketimi 1979 yılından sonra büyük ölçüde düşerken, özellikle Asya kıtasındaki ülkelerde petrol tüketimi artmıştır.

Dünya petrol üretimindeki değişmeler, tüketime çeşitli ölçülerde tesir etmiştir. 1979'dan 1985 yılına kadar dünya petrol üretimi yüzde 13 oranında düşmüştür. Bu düşüşte OPEC ülkelerinin payı 1979'da yüzde 50, 1985'de de yüzde 30 civarında olmuştur. OPEC dışındaki ülkelerde pet-

rol üretimindeki artış, 1970 başlarında bilhassa Kuzey Denizi, Meksika ve Alaska gibi ülkelerdeki petrol rezervlerinin artırılmasına yol açmıştır. Ancak OPEC dışındaki ülkelerde petrol üretiminin çoğunun iç piyasada tüketilmesi nedeniyle, dünya petrol ihracatının üçte ikisi yine OPEC ülkelerince karşılanmaktadır.

Dünya petrol üretim ve tüketimindeki düşmeler dünya petrol ticaret bilançosunda büyük ölçüde değişmelere neden olmuştur. 1978-80 arasında başlıca petrol ihracatçısı ülkelerin gelirleri hemen hemen iki misline çıkmış, (yaklaşık 280 milyar ABD doları) 1980-85 arasında ise düşerek 1978 yılındaki yıllık 134 milyar dolarlık seviyesine inmiştir. Bu düşüşün başlıca nedeni hem sanayileşmiş ülkelerin hem de petrol ithal eden kalkınma halindeki ülkelerin petrol ithalatlarının düşmesi olmuştur.

3. 1986 ve 1987 de petrol piyasası ve petrol fiyatlarının görünümü.

1986 ve 1987'de petrol fiyatları, petrol ve enerji taleplerindeki gelişmelerin etkisi altında kalacaksa da, esas etki petrol arzından gelecektir. Petrol fiyatlarının gelecek-

te oldukça değişken olacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminlere petrol ihraç fiyatının varil başına 10 dolardan aşağı inmesi kuvvet kazandırmaktadır.

Dünya petrol tüketimine etki edecek unsurların başında, sanayileşmiş ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin seviyesi gelmektedir. 1986 ve 1987'de dünya ekonomisinde önemli bir canlanma beklenmediği için petrol ve enerji tüketiminde büyük bir artış olmayabilir. Bu dönemde petrol tüketiminin yılda yaklaşık yüzde 1.5-2 civarında artış göstermesi beklenebilir.

1986 ve 1987'de etki yapabilecek bir unsur OPEC ülkelerinin üretimi kısıtlama konusundaki karara uymalarıdır. Böyle bir kararın uygulanamaması halinde petrol fiyatları daha da aşağı düşebilir. Ancak, petrol dışındaki diğer enerji kaynaklarının fazla ekonomik olmadığı gibi düşüncelerle tekrar petrole olan talep canlanırsa, bu durum fiyatlara etki edecektir.

Dünya yıllarca büyük ölçüde kullanılmamış petrol üretim kapasitesi ile karşılaşmaya devam ettikçe petrol fiyatları gayet geniş sınırlar içinde dalgalanmaya devam edecektir.

Avrupa Topluluğu'nda Gerilemeler...

ABD ile Sovyetler Birliği gibi iki süper güç arasında kurulması istenen, ekonomik ve politik bir ağırlık teşkil etmesi düşünölen Avrupa Ekonomik Topluluğu (sayıları bugün 12'ye ulaşan ve nüfusu 320 milyonu geçen) acaba ümit edildiği kadar büyük bir ekonomik güç oluşturmakta mıdır ? Aksine Avrupa ekonomik bakımdan gerilemekte midir ?

Dünyanın birçok ölkelerinde olduğu gibi Avrupa da ekonomik yavaşlamadan zarar görmüştür. Ne varki dünyadaki bu iktisadi yavaşlama, Avrupa'yı, ABD ve Japonya'

dan daha fazla etkilemiş ve yapısal değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikleri bir kelime ile ifade etmek gerekirse, ekonomide bir gerileme olmuş ve bu olay kendisini en çok sanayi ve teknolojiye göstermiştir.

Sanayideki bu gerilemeyi biraz daha yakından incelediğimiz takdirde aşağıdaki hususlar göze çarpmaktadır.

Sınai üretim düşmüştür. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda 1985 yılı baz alınmak (100) kaydıyla 1983'ün ilk üç ayında üretim 112'ye çıkabilmiştir. Oysa ki aynı devre zarfında ABD'de sınai üretimdeki artış 120'ye, Japonya'da ise 140'a erişmiştir.

1975 - 1982 yılları arasında sınai istihdam Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda yüzde 11 düşmüş buna karşılık aynı devrede ABD'de yüzde 13 ve Japonya'da da yüzde 7'lik bir artış olmuştur.

Avrupa sınai malları ihracatında giderek pazar kaybetmektedir. OECD ülkelerinin sınai mallar ihracatına baktığımızda Japonya'nın payı 1975'te yüzde 12.8 iken 1982'de bu oran yüzde 16.1'e, çıkmış

ABD'nin payı değişmeyerek yüzde 17.5 olmuş, buna karşılık, AET'nin kendi üyeleri arasındaki ticaret de dahil olmak üzere sınav mallar ihracatı yüzde 56.7' den yüzde 53.2'ye düşmüştür.

Diğer taraftan Avrupa'da yeterli ölçüde yatırım da yapılmamaktadır. Yine 1975 yılı esas alınmak üzere gerçek yatırımların seviyesi AET'de yüzde 100'den yüzde 97.5'e inmiş, ABD'de ise yüzde 107.2'ye Japonya'da da yüzde 120.8'e yükselmiştir.

Avrupa'da sanayi mamüllerinin üretimi azalmakla kalmamış bunun yanında teknolojik gelişmelerin kalitesi de bozulmuştur. Gerçi araştırma ve kalkınma bakımından Avrupa'nın harcadığı meblağ en az ABD seviyesinde ve Japonya'dakinin iki buçuk misli fazla ise de yüksek teknoloji ürünlerinin Avrupa'da ihracatı 1970'de 0.94'ten 1980'de 0.88'e düşmüştür. Buna karşın ABD'de bu oran 1.27 ve 1.20 gibi yüksek oranlarda Japonya'da da 0.56 - 1.41 oranları arasında seyretmiştir.

Ayrıca Avrupa, elektronik, ve otomas-yondaki ilerlemelerde de geri kalmıştır. Avrupa'nın elektronik aletler üreten en büyük firmaları da, dünyada ancak 11'inci ve 12'nci sırada yer alabilmektedir. İleri

makina teknolojisinde de Avrupa'da fazla bir gelişme kaydedilmemiştir. Örneğin Japonya, Almanya'ya nazaran 3.7, İngiltere'ye göre 11 ve Fransa'ya göre de 13 misli daha fazla robot kullanmaktadır. İngiliz Robot Birliği'nin bildirdiğine göre, Japonya'da robot imali 1 milyon kişide 111'e yükselmekte, buna karşılık ABD'de bu miktar 70, B.Almanya'da 28 ve Fransa'da 20'den ibaret kalmaktadır.

Japonya ile ABD de sanayide gittikçe artan oranda robot kullanılmaktadır. Bu iki ülke arasında, başlıca stratejik sanayi ve teknoloji alanında anlaşmalar imza edilmiştir. Örneğin, General Motors'la Toyota, IBM'le Fujitsu, Hitachi ile Hewlett Packard arasında bu nevi anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmaların gayesi, uluslararası piyasaları ve bilhassa en geniş olan Avrupa piyasasını kontrol altına alabilmek için Japonya ile ABD'nin bir işbirliğinden başka bir şey değildir.

Avrupa'daki ekonomik gerileme yalnız sanayi değil, diğer sahalarda da vardır.

Avrupa Topluluğu Ortak Tarım Politikası içinde çiftçilerine yardım etmiş, ancak yeterli yapısal reformlar yapılamadığından Tarım bütçesi çıkmaza girmiş ve

birçok üründe stoklar yığılmıştır. Ayrıca, bütçeden araştırma ve yenileştirme için ayrılan miktar çok cüz'î tutulmuştur.

Para ve finansman konusunda da Avrupa, ABD'nin uyguladığı yüksek faiz politikası ve doların aşırı değerlenmesi nedenleriyle birçok güçlüklerle karşılaşmıştır.

Avrupa, ABD ve Japonya'ya nazaran eğitim alanında da geri kalmıştır. Örneğin, 1970'li yılların sonlarında 20 yaşındaki Kuzey Amerika'lı gençlerin yüzde 29'u, Japonya da yüzde 25'i yüksek eğitim yaparken, bu oran B.Almanya'da yüzde 9.2 ve Fransa'da da yüzde 14'ten ibaretti. Bu nedenle Avrupa'da araştırmaya yönelenlerin sayısı da azdır. Nitekim, AET'de her bin kişide araştırma yapanların sayısı 1.4 iken, bu oran Japonya'da 2.9 ve ABD'de 3.2 olmaktadır.

Yatırımları yeterli seviyede gerçekleşmeyen, eğitim seviyesi ABD ve Japonya'ya nazaran düşük ve piyasalarını yavaş yavaş kaptırmakta olan Avrupa'da işsizlerin sayısı da giderek artmaktadır. Geçen 10 yıl zarfında işsizlik oranı Japonya'da sabit kalmış, ABD'de iki misli artmış, buna karşılık Avrupa'da bu oran dört katına çıkmıştır.

1973 - 1981 arasında AET'de sadece 1 milyonluk yeni iş yaratılabilirken, Japonya'da 3 milyon ve ABD'de 15 milyonluk yeni iş imkanları yaratılmıştır.

Avrupa sanayiindeki gerileme, Avrupa işçi sınıfı için bir sorun yaratmaktadır. Çünkü, sanayideki gerileme işçi sınıfının hayat standardını düşürmekte, maddi kayba, kontrol ve kalite kaybına sebep olmaktadır. Bunları kısaca aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1. Maddi kayıplar : Milyonlarca işin kaybolması işçi sınıfının yapısını zayıflatmaktadır.

2. Kontrol kaybı: Temel teknolojilerdeki üstünlüklerini kaybeden Avrupa işçileri, üretimin bugünkü şartları üzerindeki kontrollerini devam ettirmemektedirler.

3. Kalite kaybı: Eğitimde geri kalmışlık, başkalarının öğrettiklerini uygulama zorunda kalmak işçi sınıfında bir isteksizlik yaratmakta, tabiatıyla bu da kalite kontroluna tesir etmekten geri kalmamaktadır.

Avrupa'daki çöküntüye dair örnekleri daha da arttırmak mümkündür. Bu konuya kolektif bir çözüm getirme zamanı gelmiş ve geçmektedir.

Ekonomik Yavaşlama Devrelerinde Dahi Çokuluslu Şirketler Neden Başarılı Olmaktadır ?...

Son onbeş yıldan beri dünya ekonomisinin bir kriz içinde olduğu konusunda birçok kimse hem fikirdir. Ancak bu kriz durumu dünya ekonomisinin bütün sektörlerinde kendini göstermekte midir ? Çokuluslu şirketlerin faaliyetlerine bakınca durumun böyle olmadığı göze çarpmaktadır.

Çokuluslu şirketler, krizlerden faydalanmaktadır. 1973 yılına gelinceye kadar çokuluslu şirketlerin yatırımları kıymet olarak yılda ortalama yüzde 15 oranında bir artış göstermiştir. 1973 yılından sonra bu nevi şirketlerin hacim olarak yatırımlarındaki artış yüzde 3.6 buna karşın kalkınmış ülkelerin kendi ülkelerindeki yerli yatırımları yılda sadece yüzde 1.9 oranında olmuştur.

ABD'de 1966 yılından beri kâr oranı düşmeye devam etmiş, oysa ki bu ülkenin deniz aşırı ülkelerde yaptığı yatırımların kârlılık oranı 1966'da yüzde 10 iken, 1973'te yüzde 16, 1979'da yüzde 21 1981'de de yüzde 14 olmuştur.

Gerek Japonya'da gerekse Avrupa ülkelerinde dahilde kârlılık oranı krizli yıllarda düşüş gösterdiği halde, deniz aşırı ülkelerdeki yatırımlarındaki kârlılık oranı, ABD'ninki kadar olmasa bile yine de artış göstermekten geri kalmamıştır.

Çokuluslu şirketler sadece ABD'de değil, diğer birçok ülkelerde de büyük bir artış göstermiştir.

Dünya ekonomisinde büyük rol oynayan çokuluslu şirketleri sadece Kuzey Amerika menşeli şirketler değildir. Son yıllarda Japon, Hollanda, Batı Alman ve İsveç çokuluslu şirketleri de büyük bir gelişme ve yayılma göstermişlerdir.

Kriz anlarında en çok gelişen çokuluslu şirketler ise daha ziyade küçük sanayileşmiş ülkelerde kendini göstermiştir. Avusturya, Danimarka, Norveç, Finlandiya, Avustralya ve Güney Afrika bu ülkeler

arasındadır. Ayrıca yeni sanayileşmiş, Güney Kore, Brezilya, Hindistan, Japonya, Meksika gibi ülkelerde de çokuluslu şirketler büyük bir gelişme kaydetmiştir.

Krizleri daha kolay atlatan çokuluslu şirketler daha ziyade küçük ve orta büyüklükte olanlardır.

Devlet kontrolü altındaki şirketler de uluslararası faaliyete başlamışlardır. Batı Avrupa'da 52 adet çok uluslu şirket devlet kontrolü altında şirket olup gelişme göstermektedir.

Çokuluslu şirketlerin en çok faaliyet gösterdikleri saha artık gıda sanayii veya petrol sanayii değildir. Bu nevi şirketler sigorta, yatırım, danışma, piyasa araştırması ve planlama, sanat eserleri ve müceherat alanlarında faaliyetlerini geliştirmektedirler. Çokuluslu şirketlerin faaliyet gösterdikleri alanlardan birisi de, iletişim, uydu, mikrokompüter ve ofis malzemeleri sahalarıdır. Ayrıca gelişmiş ülkelerde çalışma saatlerini azaltarak insanlara daha hoşça vakit geçirtmek konusuna da çokuluslu şirketler ilgi duymaktadırlar. Bu amaçla bu nevi şirketler, zincirleme oteller, seyahat acentaları, turizm tesisleri,

araba kiralanması, lokantalar, elektronik oyunlar ve eğlence sanayii üzerinde büyük yatırımlar yapmaktadırlar.

Çokuluslu şirketler spor malzemeleri ile de yakından ilgilenmektedirler.

Çokuluslu şirketler ekonomik krizlere dayanabilmekte midir ?

Bu nevi şirketlerin faaliyet sahalarını yukarıda işaret edilen biçimde yönlendirmeleri, buhranların en şiddetli olanlarından kendilerini kurtarmalarına ve krizleri, milli firmalara, üçüncü dünya ülkelerine ve ücretli kesime yüklemelelerine imkan vermektedir.

Çokuluslu şirketlerin ilk stratejisi, geleceğin teknolojilerini kontrol edebilmeleridir.

Takip edilen stratejinin ikinci unsuru, üçüncü dünya ülkelerindeki bölünmelerden yararlanmalarıdır. Üçüncü dünya ülkelerindeki bu bölünmeleri çok uluslu şirketler kendilerine gelecek biçimde ağırlaştırmaktadırlar.

Kalkınma halindeki ülkelerdeki bu şirketlerin yatırımlarının tümünün yüzde 55'i sanayileşmiş 17 ülkede, yüzde 17'si OPEC ülkelerinde toplanmaktadır.

Çokuluslu şirketler bakımından iki türlü üçüncü dünya ülkeleri bulunmaktadır. Bu gruptan birincileri piyasa ekonomisi sistemine entegre olma yolundadır. Başka bir ifade ile bu birinci gruptaki ülkeler sanayileşmekte olan ülkelerdir ki bunlarda ücretli kimselerin sayısı milyonlara ulaşmakta, bu ülkelerde tüketim dayanlı tüketim mallarına yönelmekte, ulaşım araçları gittikçe genişlemekte, işçiler kalifiye işçiler olup verimlilikleri yüksek bulunmaktadır. Ne var ki bu ülkelerde ücretler, gelişmiş ülkelere nazaran daha düşük bulunmaktadır.

Çokuluslu şirketlerin ilgilendiği ikinci grubu teşkil eden üçüncü dünya ülkeleri, bu nevi şirketlerin ne olduğunu pek bilmemekte, ekonomik yavaşlamada kendi kaderlerine terkedilmiş bulunmaktadır. Yegâne yardım kaynakları uluslararası yardım organlarıdır. Bu ikinci grup üçüncü dünya ülkelerinin gittikçe artan dış borçlarına kimse ehemmiyet vermemektedir. Özellikle bu nevi borçlarla çokuluslu özel bankalar da ilgilenmemektedir.

Çokuluslu şirketlerin takip ettiği üçüncü strateji ücret ve çalışma şartları konusun-

da sert olunmasıdır. Bazı kalkınma halindeki ülkelerde çalışma süreleri kendi ülkelerindeki çalışma sürelerinden yüzde 50 daha fazla olabilmektedir. Ayrıca sırasında işsiz bırakmak tehdidi ile işçilere baskı yapıldığı vakidir.

Çokuluslu şirketlerce uygulanmakta olan bu stratejiler, ekonomik yavaşlama devrelerine nispeten serbest hareket kolaylıkları getirmektedir. Rekabet etme güçleri az olan şirketler ise iktisadi yavaşlamada çoğu zaman işlerini tasfiye etmek zorunda kalmaktadırlar.

Devlerin Savaşı:

ABD-JAPONYA ...

Demir-çelik ürünleri, motorlu vasıtalar, elektronik malzemeler ve ucuz mikro devrelerden sonra Japonya, ABD'nin şimdiye kadar tartışmasız üstünlük sahibi olduğu bir alanda da rekabete başlamış bulunmaktadır: İngilizce kısaca "High - Tech" olarak adlandırılan İleri Teknolojiye.

İleri Teknolojiye vurulan Amerikan damgasını ne Three Miles Island kâbusu, ne İran çöllerindeki helikopter kazası, ne de geçenlerde vuku bulan Uzay Mekiği Challenger faciası silebilmişlerdir. Toplam dış ticaretteki önemli boyutlara varan açığına karşılık "High - Tech" bazlı mal satışlarında ABD'nin giderek büyüyen ticaret fazlası vardır. Aslında şu ana kadar böyle idi demek daha doğru olurdu. Bir defa daha "İğneyi kendime, çuvaldızı Japon'lara batıralım" demektedir Amerikalılar.

Bundan 5 yıl önce ABD'nin tüm dünyaya teknolojik araç-gereç ihracatı, ithalatından 23.6 milyar dolar fazlaydı. Bu fazlalık, Amerikan Ticaret Odası rakamlarına göre şimdilerde 5 milyar dolara inmiş bulunmaktadır. Öte yandan, Amerikan kökenli olmayan firmaların cari rakam-